

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Поліський національний університет

“Фінансові інструменти регіонального розвитку”

**матеріали X Всеукраїнської
науково-практичної інтернет-конференції
з нагоди 30-річчя заснування кафедри
фінансів і кредиту**

**24 жовтня 2024 року
м. Житомир**

1. Котеленець К. М., Красік М. Ю. Теоретичне розуміння соціальної технології краудфандингу (спільнокошту) в умовах війни в Україні. In The 11 th International scientific and practical conference “Innovative development of science, technology and education”(August 1-3, 2024) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2024. P. 285.

2. Мазаракі А., Волосович С. Краудфандинг благодійності в умовах протидії збройній агресії. Scientia fructuosa, 2023. №147(1). С.4-16.

3. Моє місто: краудфандинг для соціальних проєктів. Mycity. URL : <https://mycity.one/crowdfunding>.

4. Спільнокошт. Велика Ідея. BiggggIdea. URL : <https://biggggidea.com/projects/> (дата звернення: 11.10.2024).

5. Як українські краудфандингові платформи допомагають військовим, волонтерам і не лише їм. Центр демократії та верховенства права. URL : <https://cedem.org.ua/news/kraudfandyngovi-platformy/>.

6. Startera. Веб-сайт. URL : <https://startera.org.ua/>.

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Світлана ПЛЕТЕНЕЦЬКА

к. е. н., доцент, Університет економіки та права «КРОК»

Вступ. Фінансове забезпечення відіграє важливу роль у процесі розвитку регіонів і допомагає розв'язувати численні соціально-економічні завдання, націлені на підвищення життєвого рівня населення і сприяння загальнонаціональному прогресу на рівні окремих територіальних одиниць. А якщо врахувати, що в умовах повномасштабної війни територіальні громади вирішують не лише власні завдання, а й національного значення- підтримки обороноздатності країни, то питання ефективного управління фінансовими ресурсами громади стає дедалі актуальними. Тому достатнє фінансове забезпечення та управління ним, яке здійснюється з боку державних органів влади, має реалізовуватися у рамках функціонування результативного організаційного механізму, вдосконалення якого повинно бути пріоритетом державного управління на шляху до відбудови і ефективного функціонування регіонів.

Результати дослідження. Без перебільшення можна стверджувати, що територіальні громади в умовах війни стали ключовою ланкою забезпечення стійкості та соціальної стабільності для тилкових регіонів і каталізатором процесів стабілізації ситуації для звільнених територій. Досвід реагування місцевого самоврядування України на виклики війни є унікальним. Це зумовлене двома чинниками. По-перше, фінансова, економічна та інституційна стійкість

територіальних громад досягнута і проявлена в умовах нетривалості існування і розвитку останніх. Адже громади у їх сучасній територіальній конфігурації, з наявними ресурсами і повноваженнями утворені порівняно недавно, що свідчить про їх перебування на етапі становлення як суб'єктів публічного управління на момент повномасштабного вторгнення. По-друге, їх становлення відбувається в умовах накладання двох безпрецедентних перманентних криз – поширення пандемії Covid-19 та війни. Адже повномасштабне вторгнення в Україну відбулося в умовах розпалу боротьби із пандемією. Це спричинило виникнення деяких додаткових ефектів (як позитивного, так і негативного характеру), що безпосередньо вплинули на стійкість громад під час вторгнення рф.

Серед позитивних ефектів варто виділити набутий досвід і нові поведінкові норми: налагодження горизонтальної та вертикальної координації органів місцевого самоврядування в умовах протидії ковідкризі; набуття досвіду реагування на надзвичайні ситуації та вихід «за межі» у прийнятті управлінських рішень; активізацію цифровізації (дистанційні навчання та зайнятість, використання цифрових інструментів органами місцевого самоврядування в управлінському процесі, взаємодії з жителями та бізнесом); розвиток волонтерського середовища і активізація громадянського суспільства. Ці набуті поведінкові норми дали громадам більшу маневреність для своєчасної реакції на виклики війни.

Негативним було те, що ковідкриза зумовила зниження фінансової спроможності територіальних громад та сповільнила темпи їх економічного зростання внаслідок послаблення бізнес-середовища і ускладнення ситуації на ринку праці. Тому, станом на початок 2022 року громади не відновилися у повній мірі, проте змушені були стикнутися з війною.

Проведені на сучасному етапі дослідження доводять нерівномірність впливу війни на розвиток територіальних громад. В залежності від наближення до лінії фронту розрізняють такі типи громад: територіальні громади у прифронтових регіонах – громади у Донецькій, Луганській, Запорізькій, Миколаївській, Харківській та Херсонській областях; територіальні громади у регіонах, де відновлено контроль України – Київ, Київська, Житомирська, Сумська та Чернігівська області; територіальні громади в опорних регіонах – громади у Вінницькій, Дніпропетровській, Кіровоградській, Одеській та Полтавській областях; територіальні громади у тилових регіонах – громади у Волинській, Закарпатській, Івано Франківській, Львівській, Рівненській, Тернопільській, Хмельницькій, Чернівецькій та Черкаській областях.

Серед вагомих причин порушення фінансової стійкості територіальних громад – руйнування інфраструктури та житла, зниження економічної активності, демографічна криза та падіння рівня реальних доходів населення. Ці детермінанти, а також макроекономічна нестабільність, стали причиною погіршення бюджетної стійкості територіальних громад і «запустили» низку реакцій на різних рівнях управління для стабілізації ситуації. Розглянемо вплив цих детермінант на фінансову стійкість територіальних громад та їх спроможність до економічного зростання (чи відновлення економічного

зростання). Понад 1/3 грошового еквіваленту втрат та збитків, завданих громадам в Україні в усіх групах регіонів, становлять втрати і збитки економічного характеру - зумовлені закриттям підприємств, втратою робочих місць, знищенням і пошкодженням активів, розірванням логістичних ланцюгів тощо.

Нівелювання їх впливу та відновлення довоєнного стану бізнес середовища, на відміну від відбудови інфраструктури, є більш складним довготривалим процесом і вимагає досягнення макроекономічної стабільності і безпеки. Представники органів місцевого самоврядування територіальних громад в Україні вказують на суттєве зниження підприємницької активності суб'єктів господарювання на їх території у 2022-2023 роках порівняно із довоєнним періодом. Найбільше падіння економічної активності спостерігається у територіальних громадах у прифронтових регіонах: 34,4% підприємств повністю або майже повністю припинили роботу; 32% - працюють на рівні 40-60%; лише 10% продовжують працювати на довоєнному рівні.

Війна внесла значні корективи у територіальне розміщення підприємницьких структур. Зважаючи на різну безпекову ситуацію у регіонах та громадах, у 2022 році відбувся процес релокації підприємств з прифронтових у більш безпечні регіони, завдяки чому вдалося зберегти близько 35 тис. робочих місць. Найбільшу кількість релокованих підприємств прийняли громади у тилових Львівській (кожне четверте переміщене підприємство), Закарпатській, Чернівецькій та Тернопільській областях. Релокація підприємств для територіальних громад у прифронтових регіонах, де найбільш гострою є проблема масового знищення і пошкодження житла, значно посилює ризик неповернення жителів цих громад після припинення бойових дій. Це перешкода для виживання/економічного зростання цих громад у довгостроковій перспективі навіть після завершення бойових дій, відновлення критичної інфраструктури та системи надання соціальних послуг населенню.

Нова реальність, в якій опинились громади змусила по-новому підходити до реалізації бюджетної політики місцевого самоврядування. Йдеться про те, що в умовах повномасштабної війни та значного зниження фінансової спроможності, органи місцевого самоврядування територіальних громад, окрім долання безпекових викликів (приріст видатків на громадський порядок, безпеку і судову владу у 2022 році становив 461,1%-658,1%), зосередилися на наданні адміністративних та соціальних послуг населенню.

За період війни в суспільстві є чітке розуміння того, що всі громади опинились у різному безпековому та соціально-економічному становищі, в залежності від наближення до лінії бойових дій. А це значить, що ризики порушення стійкості для прифронтових, тилових, опорних і громад, де відновлено контроль держави Україна, будуть різні. Відтак, і підходи до управління розвитком територій та забезпечення їх стійкості теж будуть різнитися. На тлі війни прослідковуються негативні зміни у функціонуванні та розвитку територіальних громад України:

- а) збільшення кількості територіальних громад, які потребують фінансової підтримки з державного бюджету;
- б) зростання диспропорцій за індексом податкоспроможності громад;
- в) втрата економічного потенціалу територіальними громадами в економічно розвинених регіонах, де у довоєнний період концентрувалися громади.

Нова реальність диктує необхідність перегляду чинної системи міжбюджетного вирівнювання, а, отже, і зміцнення фінансової стійкості територіальних громад. Надання зовнішньої фінансової підтримки стало нагальним для громад з огляду на глибину проблем, з якими вони зіткнулися в умовах війни. Пріоритетними сферами, які органи місцевого самоврядування визначають як першочергові для залучення зовнішніх ресурсів, є: організація укриттів, забезпечення житлом ВПО та місцевих жителів, які втратили оселю, подолання проблеми безробіття і задоволення гуманітарних потреб зміцнення фінансової стійкості територіальних громад.

Висновки. Зважаючи на різні типи громад, які тепер прийнято детермінувати, з огляду на наслідки війни, можна окреслити орієнтири відновлення їх економічного поступу. Посилення фінансової стійкості територіальних громад у південних, східних та частково північних регіонах має відбуватися у таких напрямках: відбудова інфраструктури та системи надання соціальних і адміністративних послуг населенню; зміна структури економіки внаслідок залучення видів підприємництва, які розвиваються на основі інновацій та невеликої потреби у людському ресурсі; орієнтація на залучення донорської фінансової підтримки. У тилкових областях – на забезпеченні економічного зростання громад шляхом ефективного використання і диверсифікації фінансових інструментів (активний доступ до кредитних ресурсів, міжнародна технічна допомога і ін.) та максимізації економічного ефекту від залученого сюди додаткового людського і підприємницького ресурсу.

Список використаних джерел

1. Фінансові детермінанти економічного зростання регіонів і громад України в умовах нестабільності: погляд крізь призму поведінкової економіки: монографія / за ред. Возняк Г.В. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2023. 557 с.
2. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.] ; за ред. В. Г. Потапенка. – Київ : НІСД, 2023. – 54 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/adstiykist-gromad-_1_gotove_0.pdf
3. Возняк Г. В., Патицька Х.О. Бюджетні детермінанти забезпечення стійкості територіальних громад: воєнна адаптація та орієнтири повоєнного відновлення. *Фінанси України*. 2023. № 8. С. 81-96.
4. Економіка відновлення: навчальний посібник / за ред. В. І. Грушка. - Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2023. - 221 с.